

Kinderen over leven op straat

Inhoudstafel

1. Een onzichtbare groep dak- en thuisloze kinderen en jongeren
2. Nergens thuis!
3. Kinderarmoede als grote schuldige
4. Verborgene wonden hypotheekers de toekomstplannen van kinderen
5. Help!
6. Biedt het kinderrechtenskader oplossingen?
7. Aanbevelingen voor het beleid
8. Eindnoten
9. Meer weten over dak- en thuisloze kinderen en jongeren

1. Een onzichtbare groep dak- en thuisloze kinderen en jongeren

In 2019 en 2020 werkte de Kinderrechtencoalitie Vlaanderen rond het thema **‘Onzichtbare Kinderen’**. Groepen minderjarige kinderen en jongeren die onderbelicht blijven in de cijfers en te weinig gevat worden door het beleid en organisaties.

Op *World Homeless Day*, 10 oktober 2019, organiseerde de Kinderrechtencoalitie Vlaanderen het **Open Forum ‘Kinderen over leven op straat’**. In samenwerking met vzw Jong (1) en Betonne Jeugd (2) getuigden drie ervaringsdeskundige jongeren op dit Open Forum over wat het betekent om als kind te (over)leven op straat. Die getuigenissen werden aangevuld met de visie van experts en hulpverleners over de oorzaken van dak- en thuisloosheid, de effecten ervan op kinderen en jongeren, en hoe kinderrechten een deel van de oplossing kunnen zijn.

Met deze bijdrage wenst de Kinderrechtencoalitie Vlaanderen het onderwerp van dak- en thuisloosheid bij kinderen en jongeren hoog op de politieke agenda te houden. We plaatsen hun beleving van het leven op straat centraal in de hoop dat de onmenselijkheid van hun bestaanstoestand, beleidsmakers zal dwingen om snel en doeltreffend in te grijpen.

2. Nergens thuis!

“Een nacht buiten slapen? Zo koud. Honger. Bang voor mannen in de struiken. Bang voor de politie. Bang voor spoken in het donker.”

“Geen thuis hebben, betekent alleen zijn. Alleen zijn, betekent eenzaamheid. Eenzaamheid betekent vluchten in drank en drugs.”

“Ik begrijp niet waarom we nog steeds geen dak boven het hoofd hebben. Overal waar we komen, horen we dat we niet de juiste papieren hebben.”

Deze drie citaten (3) tonen wat een thuis hebben voor kinderen en jongeren betekent. **Een thuis bestaat uit drie aspecten: een fysiek, sociaal en legaal aspect.**

Een thuis betekent in de eerste plaats een behoorlijke, veilige en verwarmde woonst die kinderen en jongeren privacy en bescherming biedt (het fysiek aspect). Een thuis biedt kinderen en jongeren bovendien de mogelijkheid om sociale relaties te onderhouden met familie, burens, vrienden, maar ook met scholen, de gemeente en andere overheidsdiensten (het sociaal aspect). Een thuis betekent ten slotte ook verblijfszekerheid door middel van een juridisch recht als eigendom, huurcontract of ander gebruiksrecht (het legaal aspect).

Het lijkt evident dat iedereen een thuis heeft, maar dat is voor heel wat mensen niet zo en ook voor vele kinderen en jongeren niet. **Eén op de drie dak- en thuislozen is minderjarig!** Achter die cijfers zitten, volgens Ikrame Kastit (4), de meest kwetsbare kinderen en jongeren uit onze samenleving.

Bijvoorbeeld de 18-jarige Jordy die in 2016 van honger en dorst is overleden in het Gentse Sport- en Recreatiepark Blaarmeersen, een zeer drukke plaats in Gent. Zijn 18^e verjaardag betekende voor Jordy dakloos worden na een verblijf van 15 jaar in instellingen. Zijn overlijdensbericht raakte de mensen en heel wat steunacties kwamen op gang. Het beleid beloofde snelle maatregelen.

Toch blijft dak- en thuisloosheid bij kinderen en jongeren nog altijd een acuut probleem in onze samenleving. Denk bijvoorbeeld aan sofasurfers, jongvolwassenen zonder dak boven het hoofd, zonder (t)huis. Verborgen en onzichtbare dak- en thuislozen die tijdelijk bij familie of vrienden logeren of bivakkeren in een garage, auto, tuinhuis of kraakpand. Mensen die tijdelijk ergens anders inwonen, zijn er niet ‘thuis’. Het is een zeer kwetsbare situatie zonder enige vorm van bescherming. Van de ene op de andere dag kunnen deze jongeren op straat belanden. En dit gebeurt vaker dan je denkt. **Volgens het CAW heeft 53% van de jongeren die bij hen aankloppen woonproblemen.**

Kinderen en jongeren die surfen van sofa tot sofa of, erger nog, moeten overleven op straat, zijn kinderen en jongeren die onder de radar blijven en het nieuws zelden halen. Door hun situatie staan die jongeren meestal zelf niet graag in de spotlights, maar de bestaande clichébeelden over dakloze personen als alleenstaande, oudere mannen of vrouwen die dakloos werden door een tegenslag in het leven zoals een faillissement, echtscheiding of verslaving, passen ook niet bij hen.

3. Kinderarmoede als grote schuldige

“Don’t believe the hype dat het iedereen kan overkomen (5).”

Dr. Koen Hermans legde op het Open Forum uit dat de dak- en thuislozenpopulatie drastisch aan het verjongen is. Momenteel is 1 op 3 thuislozen een kind. Er zitten niet alleen veel kinderen en jongeren in de thuislozenopvang, ook bij 1 op 4 vorderingen tot uithuiszetting zijn kinderen en jongeren rechtstreeks betrokken. Bovendien leven steeds meer gezinnen met kinderen gedwongen zonder eigen dak boven het hoofd. Statistisch gezien, benadrukte hij, is **kinderarmoede de belangrijkste risicofactor** voor zowel 1) dak- en thuisloosheid als 2) armoede op latere leeftijd.

Een tweede belangrijke factor is de **hevige crisis op de woonmarkt**, zeker in de lagere segmenten.

Uit onderzoek van het Huurdersplatform in 2019 blijkt dat de laagste huurprijzen snelst stijgen (a). De afgelopen vijf jaar zijn de 20% laagste huurprijzen gestegen met maar liefst 11,42%, terwijl de hoogste huurprijzen slechts zijn gestegen met 7,1%.

Betaalbare koopwoningen zijn nauwelijks of niet te vinden in Vlaanderen en tegelijkertijd is er een enorm tekort aan sociale woningen. De wachtlijsten voor een sociale woning zijn in sommige gemeenten zelfs even groot als het totale aantal sociale woningen die bewoond worden.

De veronderstelling dat dakloosheid en armoede zo maar elk gezin kunnen treffen, blijkt dus alleen in theorie te kloppen. Dakloosheid en armoede zijn in de praktijk niet het gevolg van toeval of lotsbestemming, maar van structurele problemen als kinderarmoede en de wooncrisis. Armoede en dak- en thuisloosheid gaan als het ware over van ouder op kind.

4. Verborgene wonden hypothekeren de toekomstplannen van kinderen en jongeren

“Mama is vaak heel boos. Waarom krijgen wij geen huis? Ik ben ook boos. Ik ben toch ook een kindje?”

“Mijn broertje is bang van die mannen. Hij plast nog elke avond in bed.” (3)

Uit de getuigenissen van de drie jongeren op het Open Forum bleek dat overleven op straat als minderjarige veel diepe en verborgene wonden achterlaat. Het leven op straat haalde hun leven volledig overhoop en maakte het totaal onvoorspelbaar. *Zullen ze papa en mama terugvinden na schooltijd? Wat zullen ze eten? Zullen ze een rustige nacht kennen?* Hoe kun je je als jongere goed in je vel voelen als je geen veilige plek hebt om naartoe te gaan?

Om de uitzichtloze situatie van dak- en thuisloze kinderen en jongeren steeds opnieuw onder de aandacht te brengen, werden de drie getuigenissen gebundeld in de **audiomontage ‘Kinderen getuigen over leven op straat’ (6)**. Die duurt tien minuten en laat heel duidelijk horen dat het leven op straat kinderen en jongeren belemmert in hun opvoeding, welzijn, gezondheid en toekomstperspectieven. Uit de getuigenissen blijkt hoe kinderen en jongeren op straat zich niet of weinig aanvaard voelen door de samenleving en daardoor erg eenzaam en kwetsbaar zijn voor verslaving, criminaliteit en allerlei vormen van uitbuiting.

5. Help!

“Waarom neemt die begeleidster mij niet mee naar huis? Ik zou een braaf kindje zijn en alles doen wat zij zegt. Opruimen, kuisen en stil zijn”

“Fiks gewoon een dak boven het hoofd en wat meer begeleiding!”

“Zodra je het woord OCMW uitspreekt, hangen ze de telefoon al op.”

“Je moet alles zelf doen.” (3)

Jongeren hebben in die gevaarlijke situatie in de eerste plaats nood aan **een eigen plek om te wonen**. Een behoorlijke, veilige en verwarmde woonst die hen privacy en bescherming biedt.

Daarnaast willen jongeren **autonomie** ervaren en vertrouwen voelen. **Begeleiding** moet gebeuren op maat, vraag en tempo van de jongere en mag niet gelden als voorwaarde voor het toekennen van hulp. Voor veel jongeren is de kloof met de bestaande hulpverlening (te) groot want die is vooral gericht op volwassenen en gebeurt volgens een rechten-en-plichten-verhaal waar minderjarigen weinig baat bij hebben.

Brugfiguren uit het onderwijs, maar ook experts 'outreaching' jeugdstraathoekwerk traden de jongeren bij en legden uit hoe zij die kloof met de voor jongeren specifieke hulpverlening dagelijks trachten te dichten. Volgens Samira Wymeersch (7) zijn de mogelijkheden voor het onderwijs enorm doordat op school heel de wereld samenkomt en leerkrachten ouders kunnen betrekken als de experts in de opvoeding van hun kinderen.

6. Biedt het kinderrechtenkader oplossingen?

"Wat ik zou veranderen? Alles!"

"Meer begeleiding want ik moest alles zelf doen."

"Er zou een recht op huisvesting moeten zijn. Voor iedereen! Maakt niet uit of je OCMW hebt of niet, ze zouden je niet mogen weigeren." (3)

Ouders dragen uiteraard een grote verantwoordelijkheid voor hun kinderen. Hen als expert betrekken in de opvoeding van hun kinderen is zeker een *must*, maar de overheid moet ouders helpen om die verantwoordelijkheid te dragen. Bijvoorbeeld met programma's voor materiële bijstand en ondersteuning, zeker wat betreft voeding, kleding en huisvesting. Die **dubbele verantwoordelijkheid van ouders én overheden** blijkt uit het Kinderrechtenverdrag zelf. Volgens artikel 27 hebben kinderen recht op een levensstandaard die toereikend is voor hun lichamelijke, geestelijke, intellectuele, zedelijke en maatschappelijke ontwikkeling. Dat is in de eerste plaats de verantwoordelijkheid van de ouders, maar, indien nodig, moet de overheid hen daarbij helpen.

Dat kinderen en jongeren om welke reden dan ook gedwongen op straat leven, vormt een **flagrante schending van hun kinder- en mensenrechten**. Het leven op straat legt immers een enorme hypotheek op hun geestelijke en fysieke gezondheid, ontwikkeling en toekomst.

Hoewel het Kinderrechtenverdrag geen specifiek recht bevat op bescherming tegen armoede en dak- of thuisloosheid, bevat het, volgens jeugdadvocate Mieke Van Laer (8), wel een aantal andere rechten die gekoppeld kunnen worden aan levensdomeinen waarin kinderen getroffen worden door dak- of thuisloosheid.

Kinderen en jongeren hebben recht op onderwijs, vrije tijd, sociale zekerheid (zoals hulp van OCMW en ziekenfonds), een toereikende levensstandaard, de best mogelijke gezondheidszorg en bescherming tegen mishandeling en verwaarlozing. Bovendien verplicht artikel 3 van het Kinderrechtenverdrag rechters, ouders, leerkrachten, overheden en instellingen om, bij elke beslissing die genomen wordt over een kind, of die rechtstreeks of onrechtstreeks betrekking heeft op een kind, het belang van het kind steeds als eerste overweging te zien.

Hoewel alle kinderen op Belgisch grondgebied zonder onderscheid drager zijn van deze rechten, drukt het **VN-Kinderrechtencomité** in haar recentste Slotbeschouwingen voor België haar bezorgdheid uit “dat kinderen die in armoede leven en kinderen met een handicap nog steeds worden **gediscrimineerd**, met name wat betreft de toegang tot gezondheidszorg, onderwijs, huisvesting en vrije tijd” (b).

Het VN-Kinderrechtencomité maakt zich bovendien zorgen over de “het **bijzonder hoge armoederisico** voor gezinnen met twee werkloze ouders, eenoudergezinnen en gezinnen van buiten de Europese Unie” en “de omvang van ontoereikende huisvesting, dakloosheid en gedwongen uitzettingen, alsmede de bezuinigingen op de sociale voorzieningen die sommige kinderen kwetsbaar maken voor bedelarij” (c).

7. Aanbevelingen voor het beleid

“Zorg ervoor dat alle kinderen in de Verdragsstaat recht hebben op adequate huisvesting” (d).

Rekening houdend met de inzichten van zowel ervaringsdeskundige jongeren, academici, als andere experts op het Open Forum ‘Kinderen over leven op straat’, formuleert de Kinderrechtencoalitie Vlaanderen volgende beleidsaanbevelingen:

- a. Om dak- en thuisloosheid bij kinderen **TE VOORKOMEN**:
 1. **Implementeer een ‘Kindreflex’** zodat administratieve instanties en hulpverleners die met (groot)ouders werken zicht krijgen op hun familiebanden en kinderen. Alleen op die manier kan het belang van het kind centraal staan bij elke beslissing die het kind aangaat.
 2. **Implementeer een ‘Thuisreflex’** zodat administratieve instanties en hulpverleners bij elke interventie systematisch de thuissituatie bevragen met als doel dat minderjarigen (tijdelijk) opgevangen kunnen worden wanneer ouders, of andere met de zorg van het kind belaste familieleden, worden opgenomen in ziekenhuizen, gevangenissen of andere centra.
 3. **Voorzie aangepaste opvang** zodat geen enkel kind op straat moet overnachten bij gebrek aan aangepaste opvang aan zijn/haar situatie.
 4. **Voorzie voldoende doorstromingsmogelijkheden** naar een (begeleid) woonproject voor kinderen of gezinnen met kinderen zodat geen enkel kind langer dan nodig in de opvanginstelling moet verblijven.
 5. **Implementeer een verbod om kinderen en jongeren uit een instelling te ontslaan** (ziekenhuis, psychiatrie, jeugdinstituut, internaat...) zonder voldoende nazorg en een oplossing voor zijn/haar woonsituatie.
 6. **Implementeer een verbod op uithuiszettingen waarbij kinderen betrokken** zijn zonder begeleidings- en herhuisvestingsmogelijkheden voor de kinderen en hun gezin. (9)
 7. **Zorg dat geen enkele (toekomstige) jongvolwassene thuisloos wordt** als gevolg van de overgangssituatie naar volwassenheid en zelfstandigheid.
 8. **Verhoog leeflonen en andere uitkeringen** tot boven de Europese armoedegrens. Laat leeflonen niet dalen als jongeren het ouderlijk huis verlaten om samen te wonen.
 9. **Roei kinderarmoede uit**, wetende dat kinderarmoede de belangrijkste aanleiding is tot dak- of thuisloosheid.

b. Om dak- en thuisloosheid bij kinderen AAN TE PAKKEN:

1. **Voorzie voldoende geschikte opvangplaatsen** voor (gezinnen met) kinderen en maak opvang voor (gezinnen met) kinderen cliënt- en doorstromingsgericht als een eerste stap naar een woongericht traject.
2. Vang (gezinnen met) kinderen bij voorkeur op met **woongerichte oplossingen**.
3. Koppel woongerichte oplossingen **los van verplichte en intensieve begeleidingstrajecten**.
4. **Pak wachtlijsten aan** in de sociale huisvesting.
5. **Wijs sociale huisvesting prioritair toe** aan gezinnen met kinderen en hanteer het belang van het kind en de dringende woonbehoefte als doorslaggevende criteria.
6. Bouw woonoplossingen uit voor jongeren die uit **gesloten opvang, jeugdinstellingen of gevangenissen** komen.
7. **Bouw housing-first trajecten uit** voor (gezinnen met) kinderen en jongvolwassenen.
8. **Voorzie voldoende safe havens** waar dak- of thuisloze jongeren met lotgenoten en hulpverleners op een laagdrempelige manier in contact kunnen komen zoals Betonne Jeugd, Jong Gent in Actie of vzw Jong.
9. **Investeer in de private huurmarkt** door bijvoorbeeld van de huursubsidie een echte betaalbaarheidssubsidie te maken.
10. **Verplicht een conformiteitsonderzoek voor elke huurwoning** en stimuleer verhuurders om hun woningen in orde te maken (bijvoorbeeld met renovatiepremies)

7. Eindnoten

- (1) Vzw Jong is het particuliere jeugdwelzijnswerk met deelwerkingen in verschillende buurten van Gent. Met als doel de persoonlijke en maatschappelijke emancipatie en participatie van kinderen en jongeren te bevorderen door dagelijkse activiteiten te organiseren voor diverse groepen kinderen en jongeren in hun vrije tijd. Vzw Jong heeft bijzondere aandacht voor de meest kwetsbare kinderen en jongeren. Zie vzwjong.be/
- (2) Betonne Jeugd is een jeugdwerking voor en door jongeren. Iedere woensdag, vrijdag en zaterdag komen ze samen voor een ontspannende activiteit of om gewoon te 'chillen'. Zie betonnejeugd.org/
- (3) Citaten van ervaringsdeskundige jongeren op het Open Forum 'Kinderen over leven op straat' van 10/10/2019.
- (4) Ikrame Kastit, co-coördinator van Uit De Marge vzw, uitdemarge.be
- (5) Citaat van Dr. Koen Hermans, verbonden aan het Centrum voor Sociologisch Onderzoek (OE) van de KU Leuven, op het Open Forum 'Kinderen over leven op straat' van 10/10/2019.
- (6) De audiomontage zal gelanceerd worden op *World Homeless Day*, 10 oktober 2020, exact een jaar na datum van het Open Forum 'Kinderen over leven op straat' van 10 oktober 2019, en zal te vinden zijn op de website van de Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, zie kinderrechtencoalitie.be
- (7) Samira Wymeersch, coördinator van het team ouderbetrokkenheid Stad Gent, op het Open Forum 'Kinderen over leven op straat' van 10/10/2019.
- (8) Mr. Mieke Van Laer, jeugdadvocate bij PROGRESS Lawyers Network Antwerpen.
- (9) Naar het voorbeeld van Denemarken.

8. Meer weten

1. Betonne Jeugd vzw, Antwerpen, zie betonnejeugd.org/
2. Daklozen Aktie Kommittee, een steunpunt en drukkingsgroep voor dakloze personen, zie daklozenaktiekommittee.wordpress.com/
3. Dossier Kinderrechtencommissariaat, '(n)ergens kind aan huis. Dak- en thuisloosheid vanuit kindperspectief' van 11 oktober 2016, zie kinderrechtencommissariaat.be/actueel/studiedag-nergens-kind-aan-huis
4. Gemeenschappelijk Daklozenfront / Front Commun des S.D.F., een groepering in Vlaanderen, Brussel en Wallonië van verschillende kleinere verenigingen waarin de daklozen en ex-daklozen in de meerderheid zijn, zie daklozen.frontsdf.be/index.php?lng=nl
5. Jong vzw, Gent, zie vzwjong.be
6. Artikel Flore De Pauw, 'Kwart thuislozen tussen 18 en 25 jaar oud: Er zijn jongeren die onder de radar van de jeugdzorg blijven' van 18 maart 2019, zie knack.be/nieuws/belgie/kwart-thuislozen-tussen-18-en-25-jaar-oud-er-zijn-jongeren-die-onder-de-radar-van-de-jeugdzorg-blijven/article-longread-1442285.html?cookie_check=1593543152
7. General Comment nr. 21 (2017) VN-Kinderrechtencomité, 'Over dak- en thuisloze kinderen' van 21 juni 2017, zie kinderrechten.nl/general-comment-nr-21/
8. Minor Ndako, minor-ndako.be/
9. Opinie Filip Keymeulen, 'Hulp aan dakloze jongeren: Er gebeurt van alles maar niets gaat vooruit' van 15 maart 2019, zie sociaal.net/opinie/hulp-aan-dakloze-jongeren/
10. Platform Kinderen op de vlucht, kinderenopdevlucht.be/nl/
11. Slotbeschouwingen VN-Kinderrechtencomité voor België, zie kinderrechtencoalitie.be/wp-content/uploads/2019/02/20190207_Slotbeschouwingen-Belgi%C3%AB.pdf
12. Standpunt Huurdersplatform, 'Huurprijzen blijven ook in 2018 verder stijgen' van 19 mei 2019, zie huurdersplatform.be/hb/actualiteit-hb/huurprijzen-blijven-ook-in-2018-verder-stijgen/
13. Studie Child Focus, 'Weglopen: banden verbreken... om banden te zoeken. Profielen en trajecten.' van 2004, zie childfocus.be/nl/nieuws/weglopen-op-zoek-naar-controle-nieuwe-inzichten-op-basis-van-onderzoek
14. Uit De Marge vzw, uitdemarge.be
15. UNICEF, unicef.be/nl/over-unicef/unicef-in-belgie/opkomen-voor-kinderrechten-belgie/wat-wij-belgie-doen-voor-migrantenkinderen/
16. Vluchtelingenwerk Vlaanderen, vluchtelingenwerk.be/
17. Witnota SAM vzw, 'Thuisloosheid beëindigen? Niet eens zo moeilijk!' van 18 december 2019.